

Economie Is die wetenschap nog wel serieus te nemen?

Gezocht: een econoom met één hand. Een gerespecteerd oliesjeik zocht in de jaren zeventig een econoom met deze wonderlijke lichamelijke eigenschap en plaatste een personeelsadvertentie in de Britse zakenkrant *Financial Times*. Waarom wilde de sjeik dat graag hebben, vroeg de advertentieverkoper. Hij wilde de verzuchting die de Amerikaanse president Harry Truman al jaren eerder eens deed in de praktijk brengen. Voor de voorspelling van de olieprijs wilde de sjeik geen adviseurs meer die louter antwoordden: 'On the one hand, but on the other.'

De economische crisis schreeuwt om economen met één hand op hun rug. Juist nu zouden zij heldere antwoorden moeten geven op de grote vraagstukken van deze tijd: de eurocrisis, de massawerkloosheid en de ingestorte huizenmarkt. De vragen lijken redelijk simpel. Wel of niet de macht naar Brussel overhevelen? Wel of niet bezuinigen? Wel of niet de hypotheekrenteaftrek afbouwen?

Maar in plaats van eenvoudige en eenduidige antwoorden te geven, zijn economen wereldwijd in verhitte debatten beland. Bij elke oplossing van een econoom hoort steevast een tegengeluid van een andere econoom. Gerenommeerde instituten als het Internationaal Monetair Fonds en De Nederlandsche Bank gaan rollebollend over straat om hun gelijk te halen. En telkens duikt in de discussies één zinnetje op: 'uit onderzoek blijkt'. Met een beroep op onomstreden bevindingen van de economische wetenschap proberen de economen op radio, tv, internet en in de krant het gelijk aan hun zijde te krijgen.

Economen staan er toch al gekleurd op. Ze hebben de kredietcrisis van 2008 niet zien aankomen. Bijna niemand wees op de gevaren van de verpakte hypotheek. Jarenlang maakten economen nauwelijks een woord vuil aan de gebrekkige prestaties van Griekenland en Spanje. En in de periode dat in Nederland de huizenprijzen nog jaarlijks stegen, konden economen prima uitleggen dat de schaarse aan geschikte woningen de opgeblazen prijzen zeker rechtvaardigden.

Door al deze missers en de aanhoudende onenigheid is het imago van economie en zijn beoefenaars flink beschadigd. Valt de economische wetenschap nog wel serieus te nemen? En zijn economische in-

zichten wel bruikbaar als politici in Brussel of Den Haag belangrijke knopen moeten doorhakken?

Vooropgesteld: economen kunnen niet voorspellen, zoals ook de oliesjeik bemerkte. Een sluitend systeem om bijvoorbeeld beurskoersen te voorspellen, is ondanks allerlei pogingen met wiskundige formules niet gelukt. Uiteraard is er weleens een belegger die jaar na jaar beter presteert dan zijn concurrenten op de beurs. En uiteraard zijn er enkele zelfbenoemde onheilsprofeten die de eurocrisis of huizen crisis hebben voorzien. Maar dat is net zo iets als dat er tussen duizend dobbelaars altijd wel een zit die een paar keer achter elkaar een 6 gooit.

Gevolgen uitleggen

Van economen hoeven ook geen voorspellingen te worden geëist. En ze hoeven evenmin de knopen door te hakken waarover politici hun mening vragen. Economen moeten louter uitleggen welke gevolgen een besluit kan hebben. Schetsen wat er gebeurt met de euro, de werkloosheid of de huizenmarkt als de overheid een bepaald besluit neemt. Dus: wat zijn de gevolgen als Brussel de macht krijgt? Wat is de consequentie van een snijdende overheid? En wat is het effect van het afbouwen van de hypotheekrenteaftrek?

Het gekke is dat de meningsverschillen tussen economen dan grotendeels verdwijnen. Als de vragen maar minder hoogdravend zijn.

Neem de bezuinigingen. Elke econoom weet dat snijden in het overheidsapparaat de economie zal beschadigen. Als bijvoorbeeld de uitkeringen omlaag gaan of ambtenaren hun baan verliezen, hebben inwoners minder geld uit te geven. De supermarkt, de woonboulevard of de autodealer ziet vervolgens zijn omzet dalen - moet soms zelfs medewerkers ontslaan - zodat de economie nog verder in het slop raakt.

Bij deze economische waarheid zijn allerlei nuances aan te brengen. Als een overheid bijvoorbeeld het mes zet in ontwikkelingshulp, blijft de schade voor de Nederlandse economie beperkt. De verlaging van uitkeringen heeft daarentegen wel direct effect op de inkomsten van Nederlandse winkeliers, aangezien werklozen en bijstandgerechtigden nauwelijks geld over de grens uitgeven.

Over hoe groot de schade per maatregel precies uitpakt, kunnen economen dan weer wel van me-

Economen spelen politicusje

De crisis schreeuwt om heldere antwoorden van economen. Maar die rollen vechtend over straat. Want ook zij maken politieke keuzes.

Door **Xander van Uffelen** Illustratie **Joost Overbeek**

Logisch

Jonathan van het Reve

‘Rutte II telt vijf vrouwen. Op de foto staan ze allemaal op de achterste rij’

Wine Baljet, Almere
de Volkskrant, Opinie & Debat, 7 november 2012

Zo, die zit. Woensdag stond bovenstaande observatie als ingezonden brief in deze krant. En inderdaad: op de bordesfoto staan de vijf vrouwelijke ministers allemaal op de tweede rij. Prima observatie dus, maar we mogen aannemen dat deze ultrakorte brief meer is dan een observatie. Hij impliceert iets, dat voel je. Iets over vrouwen en mannen. Maar wat?

In elk geval betreurt de schrijfster dat er geen vrouwelijke minister op de eerste rij staat. Dat zegt ze niet letterlijk, maar ze gaat er waarschijnlijk van uit dat de lezer genoeg ervaring met dit soort uitspraken heeft om te snappen dat ze de situatie niet toejuicht. Oké, dus mevrouw Baljet vindt het jammer dat er geen vrouwen op de eerste rij staan. Is dat alles?

Nee natuurlijk. Er zit namelijk ook iets verwijtends in haar constatering. Er is een schuldige, dat moet wel, anders heeft het weinig zin om erover te klagen. Maar wie dan? Dat staat er niet. Misschien wordt de lezer geacht ook dat meteen te begrijpen, maar er zijn best veel kandidaten. Het protocol bijvoorbeeld, dat voorschrijft dat de ministers op het bordes gesor-

Er is een schuldige, dat moet wel. Maar wie dan?

teerd worden op anciënniteit van hun departement. Of Rutte en Samsom, omdat zij geen zwaardere ministersposten aan vrouwen hebben gegeven. Of gewoon de Nederlandse vrouw, omdat zij liever parttime werkt en daardoor minder vaak de top bereikt...

Laten wij er even van uitgaan dat het Rutte en Samsom zijn die hier impliciet worden beschuldigd. Dan is de volgende vraag: waarvan precies? Van seksisme? Zijn er goede vrouwen gepasseerd omdat ze geen man waren? Zijn er te weinig goede mannen gepasseerd omdat ze geen vrouw waren? Weet mevrouw Baljet meer dan wij?

Dat is het probleem met dit soort uitspraken: ze klinken scherp en nobel en je kunt er desgewenst instemmend over knikken, maar zonder verdere toelichting blijven ze schimmig en gratuit: ‘Weer vier mannen aan tafel bij Pauw & Witteman.’ ‘Bij de VVD staat de eerste allochtoon pas op plaats twintig!’ ‘Belachelijk dat we nooit een vrouwelijke premier hebben gehad.’ Of, ook mooi, als verzuchting na een prachtige voorstelling: ‘Mm? Ja, was wel leuk hoor. Veel blanke mannen weer, dat wel. Maar goed...’

Wat betekenen zulke uitspraken? Iemand heeft zijn best gedaan om een mooie cast of ministersploeg in elkaar te zetten en dan wordt hij vervolgens tussen neus en lippen door uitgemaakt voor... ja, voor wat? Voor seksist? Voor racist? Op basis waarvan? Waarom wordt de gedachte eigenlijk niet afgemaakt? Zo helpt het toch niets?

Het is verbazingwekkend met welk gemak men dit soort vage, ongefundeerde, toch betrekkelijk zware beschuldigingen uit. In plaats van zich te richten op echte, concrete misstanden, roept men plichtmatig en gratuit ‘protest’ als ergens een keer te weinig vrouwen of allochtonen te zien zijn. Verdere toelichting is daarbij kennelijk overbodig, het is tenslotte voor voor de goede zaak. Maar zou het die zaak echt helpen?

Jonathan van het Reve is schrijver en ontleedt wekelijks een redenering in het nieuws.

de huidige huizenmarkt kenmerkt. Die onzekerheid werkt verlamdend, omdat weinigen nog een huis durven te kopen.

Dat de heldere antwoorden toch tot verwarring leiden over de economische inzichten, heeft vooral een politieke oorzaak. Politici schermen logischerwijs vooral met de inzichten die hun het beste uitkomen. Erger, economen laten zelf hun politieke voorkeuren doorklinken. Met gebruik van economische inzichten – ‘uit onderzoek blijkt’ – maken ze politieke keuzes. Nu heeft een econoom net als ieder mens recht op zijn mening, maar het werkt wel erg verwarrend als de rollen van econoom en politicus vermengd raken.

Voor economen is het haast onmogelijk zich te splitsen. Want het politieke debat is alom aanwezig. Wie geen visie heeft over de eurocrisis, de bezuinigingen of de huizenmarkt, kan een optreden op televisie vergeten en hoeft op internet of in de krant zijn of haar mening niet meer te geven. Dus duiken overal economen op die vol aplomp hun oplossing schetsen. Maar ja, dan duikt er opeens een andere econoom op met een tegenovergestelde mening.

Want net als bij politici is het voor economen geen harde wetenschap meer als er een keuze moet worden gemaakt. Een combinatie van karakter, politieke voorkeur en eigen ervaringen bepaalt hoe economen zich opstellen. Om het simpel te houden: wie het staatsapparaat toch al een bedreiging vindt voor de vrije markt, zal sneller willen bezuinigen dan degene die vooral oog heeft voor de zwakkeren in de samenleving.

Kiezers

De mening van de kiezer vertroebelt de besluitvorming nog meer. Het kan economisch gezien best slim zijn om te bezuinigen, de kiezer wil het meestal niet. Meer macht overhevelen naar Brussel maakt het weliswaar eenvoudiger om de begroting van probleemlanden als Spanje en Griekenland bij te sturen, maar veroorzaakt tegelijkertijd allerlei sociale spanningen. Als Duitsland gewoon meer geld overmaakt naar Zuid-Europa en Spanje nu eens zonder protest hervormt en bezuinigt, is de eurocrisis zo voorbij. Maar de Duitse kiezer wil niet onbeperkt geld overmaken en de Spaanse kiezer heeft tabak van de bezuinigingen. Het verklaart waarom pakkende economische oplossingen wegens politieke overwegingen onvoldoende tot uitvoering komen.

Ergens in dit krachtenveld van politieke tegenstellingen en de dwingende mening van de kiezer raakt de econoom verstrikt. De wetenschappelijke econoom snapt deze realiteit niet (of wil het niet begrijpen) en houdt vast aan een zuiver economische argumentatie. De geëngageerde econoom tracht de politieke realiteit wel mee te wegen bij zijn opvattingen, belandt vervolgens in een politiek spel en evolueert van econoom gestaag tot een politicus.

Een uitweg is niet eenvoudig. Laten economen om te beginnen helder zijn over enkele cruciale economische wetmatigheden. De basisinzichten uit het economische leerboek moeten onomstreden en toegankelijk zijn. Er is dringend behoefte aan consensus onder economen, betoogde econoom en topambtenaar Ernst van Koesveld van het ministerie van Financiën onlangs in economenblad *ESB*. Economen zouden draagvlak moeten vinden voor de belangrijkste economische kwesties. De onder economen populaire website MeJudice.nl, die nu tekenend genoeg nog de frase ‘economen in debat’ als motto hanteert, zou op de meest actuele vragen een onomstotelijk antwoord moeten formuleren.

Economen moeten ook de krachten bundelen en niet alleen namens zichzelf spreken. Het initiatief van 22 gezaghebbende economen die begin dit jaar een afgerond hervormingsplan over de huizenmarkt presenteerden, zou navolging moeten krijgen. Een breed gedragen inzicht over de eurocrisis of het bezuinigingsplan zou behulpzaam zijn.

Als de vragen aan economen een politiek karakter krijgen, moeten zij daar eerlijk over zijn. Antwoord geven mag best, zolang ze maar het onderscheid maken tussen economische inzichten en politieke opvattingen. De betrokken econoom zal dan ook politieke kleur moeten bekennen. Een stemverklaring is niet nodig, maar economen moeten wel de politieke argumenten benoemen waarom ze een economisch plan wel of niet zien zitten. Alleen dan weten de politicus en de kiezer met welke hand ze een economisch antwoord krijgen aangereikt.

i Xander van Uffelen is chef van de economieredactie van de *Volkskrant* en afgestudeerd econoom en twittert onder @xandervuffelen, onder meer over koopkracht.

ning verschillen. Uit het ene onderzoek blijkt dat een maatregel de economie een beetje beschadigt, uit een ander dat de effecten iets groter zijn. Het blijven nuances die de hoofdboodschap – bezuinigen brengt schade toe – niet ondergraven.

Niet bezuinigen dan maar? Zo simpel is het niet, want een beetje econoom zal ook de andere gevolgen schetsen. Als een overheid geld blijft uitgeven, loopt de staatsschuld op. En als de schuld hoger is, zullen geldschietters een hogere vergoeding eisen. Vandaar dat de rente op staatsobligaties hoger zal worden. En dat is vervelend omdat bij hoge rentes de overheid meer geld kwijt is en de staat nog meer zal moeten bezuinigen. Over deze hoofdconclusie zijn economen het evenzeer eens. Het meningsverschil gaat opnieuw over de details: over hoeveel en hoe snel de rente zal oplopen.

Aan de ene kant zal bezuinigen de economie beschadigen. Aan de andere kant zal niet bezuinigen resulteren in hogere rentelasten voor de schatkist. Dat is lastig kiezen, maar die keus is aan politici.

Twee kwaden

Het liefst willen we van economen vervolgens horen welke van de twee kwaden erger is. Maar aangezien economen niet kunnen voorspellen, is dat ondoenlijk. Desondanks proberen economen op deze vraag een antwoord te geven. Sterker nog, vele hoogleraren geven gratis advies aan de politiek.

Zelfs op dit gladde ijs weten economen zich nog redelijk te redden. Want, alle ogenschijnlijke tegenstellingen ten spijt, er bestaat wel degelijk enige overeenstemming tussen economen. Bijna elke econoom is van mening dat de overheid zal moeten bezuinigen, want een oplopende staatsschuld is uiteindelijk onhoudbaar. De discussie gaat vooral over de mate waarin en de snelheid waarmee. Niet te snel, maar ook niet te langzaam, is zo ongeveer het adagium. Want wie alles in een jaar wil oplossen, maakt te veel kapot, terwijl de weifelende bezuiniger het probleem van de staatsschuld ongemoeid laat.

Zo valt op elke economische vraag best een helder antwoord te geven. Ja, als Brussel meer macht krijgt, is dat gunstig voor de eurocrisis – alleen kan dat op nationaal niveau veel problemen geven. En ja, als de renteaftrek verdwijnt, zullen de huizenprijzen dalen – maar het neemt wel de onzekerheid weg die